

УДК 780.616

DOI <https://doi.org/10.32782/2224-0926-2026-1-56-9>

Савицька Олександра Вікторівна
старший викладач кафедри народних інструментів,
Харківська державна академія культури
<https://orcid.org/0009-0007-3449-7552>

Мельник Надія Валентинівна
старший викладач кафедри народних інструментів,
Харківська державна академія культури
<https://orcid.org/0009-0003-4276-1932>

АКУСТИКО-ЕСТЕТИЧНІ ПАРАМЕТРИ СУЧАСНОЇ ЦИМБАЛЬНОЇ ЗВУКОВОЇ МОДЕЛІ: АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ НА ПРИКЛАДІ АНСАМБЛЮ НАРОДНОЇ МУЗИКИ «СТОЖАРИ»

У статті розглянуто сучасну цимбальну звукову модель як багаторівневу акустико-естетичну систему, що формується на перетині органологічних, виконавських та художньо-інтерпретаційних чинників. Дослідження ґрунтується на аналізі аудіо- й відеоматеріалів ансамблю народної музики «Стожари», що репрезентує актуальні тенденції розвитку українського народно-інструментального мистецтва. У роботі поєднано методи музично-теоретичного аналізу, спектральних вимірювань та органологічної експлікації, що дало змогу простежити взаємозв'язок між конструкційними параметрами інструмента, технікою гри та художнім результатом. Спектральний аналіз засвідчив, що для сучасних українських цимбал характерні виразна частотна яскравість, збалансована середньочастотна насиченість та динамічно керована форма атаки й затухання. У виконавській практиці «Стожарів» ці параметри набувають функціональної диференціації: у танцювальних композиціях інструмент виконує роль ритмічного ядра завдяки посиленню перкусійного складника, тоді як у ліричних творах переважає м'який, кантилений тембр із подовженим післязвучанням. Виявлено, що вибір матеріалу молоточків, техніка удару та конструкція інструмента суттєво впливають на образну сферу звучання, визначаючи темброву пластику та стильову адекватність інтерпретації. Органологічні спостереження підтвердили, що сучасні конструкційні модифікації – посилення резонансної деки, оптимізований натяг струн та використання матеріалів із підвищеною пружністю – розширюють динамічний діапазон і забезпечують стабільність тембрового профілю в різних регістрах. Це сприяє кращому ансамблевому злиттю та підвищенню виразності мелодичних епізодів. Естетичний аналіз засвідчив, що цимбали у «Стожарах» функціонують як носій традиційної тембрової символіки та одночасно як інструмент сучасної художньої моделі, здатний до стилістичного розширення й виразної драматургічної рольової гнучкості. Узагальнено, що сучасна цимбальна звукова модель не є фіксованою, а постає як динамічна система, що адаптується до виконавських завдань, жанрового контексту та естетичних настанов ансамблю. Отримані результати створюють підґрунтя для подальших досліджень українських цимбал у напрямі спектральної параметризації, порівняльного аналізу ансамблевих моделей та оновлення методик виконавської підготовки.

Ключові слова: цимбали, акустика, тембр, ансамблеве виконавство, звукова модель, «Стожари», естетика звучання.

Savitskaya Oleksandra, Melnyk Nadiya. Acoustic-aesthetic parameters of the modern cymbal sound model: analytical aspects on the example of the folk music ensemble "Stozhary"

The article considers the modern cymbal sound model as a multi-level acoustic-aesthetic system, which is formed at the intersection of organological, performing and artistic-interpretative factors. The study is based on the analysis of audio and video materials of the folk music ensemble "Stozhary", which represents the current trends in the development of Ukrainian folk instrumental art. The work combines the methods of music-theoretical analysis, spectral measurements and organological explication, which made it possible to trace the relationship between the structural parameters of the instrument, playing technique and artistic result. Spectral analysis showed that modern Ukrainian cymbals are characterized by distinct frequency brightness, balanced mid-frequency saturation and dynamically controlled form of attack and decay. In the performance practice of the "Stozharys", these parameters acquire functional differentiation: in dance compositions, the instrument plays the role of a rhythmic core due to the strengthening of the percussion component, while in lyrical works, a soft, cantilevered timbre with an extended aftersound prevails. It has been found that the choice of hammer material, the striking technique and the design of the instrument significantly affect the figurative sphere of sound, determining the timbre plasticity and stylistic adequacy of the interpretation. Organological observations have confirmed that modern structural modifications – strengthening the resonant soundboard, optimized string tension and the use of materials with increased elasticity – expand the dynamic range and ensure the stability of the timbre profile in different registers. This contributes to better ensemble fusion and increased expressiveness of melodic episodes. Aesthetic analysis has shown that the cymbals in "Stozhary" function as a carrier of traditional timbre symbolism and at the same time as an instrument of a modern artistic model, capable of stylistic expansion and expressive dramatic role flexibility. It is generalized that the modern cymbal sound model is not fixed, but appears as a dynamic system that adapts to the performance tasks, genre context and aesthetic guidelines of the ensemble. The results obtained create a basis for further research into Ukrainian cymbals in the direction of spectral parameterization, comparative analysis of ensemble models and updating of performance training methods.

Key words: cymbals, acoustics, timbre, ensemble performance, sound model, "Stozhary", aesthetics of sound.

Вступ. Сучасний етап розвитку українського народно-інструментального виконавства позначений суттєвими змінами у звукових моделях традиційних інструментів, що зумовлює необхідність їхнього комплексного музикознавчого осмислення. Серед них особливе місце посідають цимбали, чия темброва природа, акустична структура та художні функції відзначаються високою варіативністю і здатністю до стилістичної трансформації. Від початку ХХІ століття інструмент переживає нову хвилю оновлення, пов'язану як з конструкційними модифікаціями, так і з розширенням виконавського арсеналу, що відповідає потребам сучасного ансамблевого звучання. Така динаміка розвитку актуалізує потребу в уточненні поняття сучасної цимбальної звукової моделі та виявленні тих її характеристик, що визначають художню специфіку інструмента в умовах оновленої музичної практики¹.

Проблема комплексного аналізу звукової моделі цимбал передбачає врахування двох взаємопов'язаних рівнів – акустичного та естетичного. Акустичний рівень охоплює

¹ Костенко О. Деякі тенденції використання цимбалів у творчості харківських композиторів. Матеріали міжвузівської науково-методичної конференції професорсько-викладацького складу «Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: мистецтвознавство, педагогіка та виконавство». Вип. 3. Харків : Стиль, 2001. С. 68–78

сукупність тембрових, спектральних та динамічних параметрів, зумовлених конструкцією інструмента, матеріалом і технікою гри; естетичний – репрезентує способи формування художнього образу, ансамблевих функцій, жанрово-стильових ролей. Саме їхнє взаємопроникнення визначає семантичний потенціал цимбал, що постає не як суто органологічна характеристика, а як цілісна виконавська система².

Вибір ансамблю народної музики «Стожари» як аналітичного прикладу зумовлений тим, що практика цього колективу демонструє сучасні тенденції у використанні цимбал в ансамблевому контексті: поєднання традиційного виконавства з новими фактурними моделями, застосування розширених технічних можливостей інструмента, переосмислення тембрових контрастів і рольових функцій. Виступи ансамблю репрезентують широкий спектр жанрових і стилістичних рішень, що робить їх показовим матеріалом для аналізу того, як акустичні властивості інструмента інтегруються у художню структуру ансамблевого звучання³.

Таким чином, дослідження акустико-естетичних параметрів сучасної цимбальної звукової моделі та їх проявів у виконавській практиці ансамблю «Стожари» має не лише теоретичну значущість для українського музикознавства, але й практичну цінність для виконавців, аранжувальників та педагогів, які працюють у сфері народно-інструментального мистецтва. У цьому контексті теоретичне узагальнення та аналітична конкретизація звукової моделі цимбал сприятимуть подальшому розвитку інтерпретаційних стратегій і формуванню нового бачення ролі інструмента у сучасному ансамблевому виконавстві.

Матеріали та методи. Матеріалами дослідження слугували аудіо- та відеозаписи концертних виступів ансамблю народної музики «Стожари», а також студійні фіксації окремих творів його репертуару, що дають можливість простежити інтонаційно-структурну, темброву та динамічну роль цимбал у різних художніх умовах. Для конкретизації акустичних характеристик додатково використано записи сольних фрагментів цимбального виконавства, відібраних за критерієм технічної репрезентативності й чіткості фонограми, що забезпечує об'єктивність спектрального аналізу. Теоретичну основу сформували органологічні та музично-акустичні праці українських і західноєвропейських дослідників, присвячені конструкційним особливостям і слуховим параметрам м'якоточкових струнних інструментів, а також новітні дослідження тембрової семантики в народно-інструментальному виконавстві⁴.

Методологія дослідження поєднує низку взаємодоповнювальних підходів. Насамперед застосовано аналітичний метод музикознавчої інтерпретації, що передбачає структурний, фактурний і стилістичний аналіз партій цимбал в ансамблевому звучанні з окремим виділенням драматургічних функцій інструмента. На цьому рівні враховано не лише фактичне розташування цимбал у музичній текстурі, але і спосіб формування художнього образу, співвідношення їх тембрової ролі з іншими інструментами ансамблю, характер взаємодії з мелодичними та ритмічними групами.

Для дослідження акустичних параметрів застосовано метод спектрального аналізу. Використано цифрові інструменти, що дають змогу визначати частотний склад сигналу, інтенсивність обертонів, форму атаки та характер затухання звучання. Метод опрацьовано

² Leach John. The cimbalom. *Music and letters*, 53. 1972. P. 134–142.

³ Хай М. Музично-інструментальна культура українців (фольклорна традиція) : дис. ... д-ра наук : 17.00.03, 2008. 619 с.

⁴ Ватаманюк Р. Різновиди цимбалів на теренах Західної України. *Науковий збірник. 6-й світовий конгрес цимбалістів*. Львів : Кобзар, 2001. С. 42–44.

на основі підходів, запропонованих у сучасних працях із акустики молоточкових струнних інструментів, які доводять, що спектральна енергія, її розподіл у середньо- та високочастотному діапазонах, а також часові параметри звуку є ключовими індикаторами стилістичної та виконавської специфіки інструмента. Застосування спектральних вимірювань уможливило об'єктивне виокремлення тих характеристик, що у виконавському процесі сприймаються як темброві яскравість, прозорість або щільність звучання⁵.

Важливим компонентом методики стала також органологічна експлікація, спрямована на з'ясування впливу конструкції цимбал, матеріалу та форми молоточків, натягу та типу струн, площини удару та особливостей резонансного корпусу на формування звуку. Ця частина дослідження базувалася на порівнянні наявних органологічних описів сучасних українських цимбал із практичними спостереженнями щодо інструментів, використаних у виступах ансамблю «Стожари». Зіставлення емпіричних акустичних результатів із органологічними параметрами дало можливість виявити причинно-наслідкові зв'язки між конструкційними модифікаціями та змінами тембрового профілю.

Доповнювальним елементом методології виступив культурно-естетичний підхід, що дозволив інтерпретувати отримані акустичні дані у контексті сучасної української виконавської традиції. Такий підхід дав змогу окреслити естетичні функції цимбал у структурі ансамблевого звучання та виявити способи художнього використання інструмента, притаманні ансамблю «Стожари», зокрема його орієнтацію на тембровий контраст, ритмопульсацію та фактурну варіативність⁶.

Застосування зазначених методів у комплексі забезпечило цілісне дослідження цимбальної звукової моделі як поєднання вимірюваних акустичних параметрів і художньо-естетичних закономірностей, що формуються у виконавській практиці сучасного українського народного ансамблю.

Результати. У процесі проведеного аналізу вдалося встановити низку закономірностей, що визначають специфіку сучасної цимбальної звукової моделі та особливості її реалізації у виконавській практиці ансамблю народної музики «Стожари». Найважливішим результатом стало з'ясування того, що акустичні характеристики інструмента формують не окремий набір технічних показників, а комплексну систему темброво-енергетичних параметрів, які в ансамблевому контексті проявляються за певними структурними законами⁷.

Спектральний аналіз сольних і ансамблевих фрагментів засвідчив, що сучасні українські цимбали, використані в практиці ансамблю, характеризуються виразним акцентом на високому обертоному спектрі та стабільною насиченістю середньочастотної зони. Такий розподіл енергії зумовлює підвищену проникність тембру та забезпечує виокремлення інструмента у багатоголосій фактурі. Однак характер цієї спектральної організації визначається низкою чинників: матеріалом молоточків, місцем удару, натягом струн і конструкційними особливостями конкретної моделі цимбал. В ансамблевій практиці «Стожарів» саме варіювання цих параметрів формує виразну типологію функціональних ролей інструмента⁸.

⁵ Юрченко О. Жанрово-стильові засади професійного цимбального мистецтва України : автореф. дис. ... канд. мист. Харків, 2015. 18 с.

⁶ Мельничук С. Учитель. Творчий портрет фундатора волинської цимбально-педагогічної школи Романа Скіри : монографічний посібник. Рівне, 2007. 155 с.

⁷ Мельничук С. Учитель. Творчий портрет фундатора волинської цимбально-педагогічної школи Романа Скіри : монографічний посібник. Рівне, 2007. 155 с.

⁸ Хай М. Музично-інструментальна культура українців (фольклорна традиція) : дис. ... д-ра наук : 17.00.03, 2008. 619 с.

Для узагальнення виявлених закономірностей подано аналітичну таблицю, що співвідносить акустичні параметри цимбал із їхніми естетичними та функціональними проявами в ансамблевому звучанні.

Таблиця 1

Акустико-естетичні параметри сучасної цимбальної звукової моделі та їх реалізація в ансамблі «Стожари»

Акустичний параметр	Зміст параметра (вимірювані та якісні ознаки)	Художньо-естетичний ефект	Функціональний прояв у «Стожарах»
Спектральна яскравість (перевага високих обертонів)	Домінування верхньочастотного спектра, швидка атака сигналу	Відчуття «світлого» та пронизливого тембру; підвищена виразність у густих фактурах	Акцентування ритмічного малюнка; виділення кульмінаційних точок у танцювальних номерах
Середньочастотна насиченість	Рівномірний розподіл енергії у середньому діапазоні	Тепліший, «округліший» тембр; більша темброва щільність	Формування тембрового тла у ліричних композиціях; забезпечення ансамблевої цілісності
Часові параметри звучання (атака й затухання)	Від швидкої атаки до помірної; варіабельна тривалість затухання залежно від техніки гри	Артикуляційна чіткість або м'якість образу; відчуття просторової глибини	У повільних творах – довше резонансне звучання; у швидких – контрольоване скорочення післязвучання
Матеріал та жорсткість молоточків	Тверді – вища спектральна різкість; м'які – зглажена атака, середньочастотний акцент	Контрастність між «перкусійним» і «співучим» тембром	Тверді молоточки – у танцювальних номерах; м'які – у ліричних епізодах та інтонаційних піднесеннях
Конструкція та резонансні властивості інструмента	Посилена дека, пружні струни, рівний натяг	Розширений динамічний діапазон, стабільність тембру	Здатність до виразних динамічних контрастів (від р до f); точність інтонаційно-динамічних переходів

Джерело: сформовано автором на основі^{9, 10}

Представлена таблиця 1 дозволяє узгодити результати акустичних вимірювань із фактичними художніми функціями інструмента. Зафіксована закономірність – цимбали в ансамблевій практиці «Стожарів» не мають фіксованого тембрового статусу, а змінюють свій звуковий образ залежно від композиційно-стильового контексту. В умовах ритмізованих танцювальних структур ключовими стають висока спектральна яскравість і коротка атака, що підсилюють перкусійні властивості інструмента. У ліричних фрагментах, навпаки, домінує середньочастотна насиченість та триваліше затухання, яке створює просторовий, «об'ємний» ефект звучання.

Деталізація часових характеристик показала, що у тих епізодах, де інструмент виступає як мелодичний провідник, виконавці надають перевагу техніці м'якого дотику з короткою передатакою, завдяки чому тембр стає більш подовженим і кантиленним. Такий прийом істотно відрізняється від манери гри в ритмічних епізодах, де музиканти

⁹ Гуменюк А. Українські народні музичні інструменти. Київ : Наукова думка, 1967. 243 с.

¹⁰ Кужба М. Цимбали в системі народно-інструментального виконавства України: на пошану Тараса Барана та Олени Костенко. *Народно-інструментальне мистецтво на зламі ХХ–ХХІ століть* : збірник матеріалів та тез XV міжнародної науково-практичної конференції (ДДПУ ім. І. Франка, 3 грудня 2021 р.) / редактор-упорядник А. Душний. Дрогобич : По світ, 2021. С. 93–97.

цілеспрямовано підсилюють перкусійність звучання¹¹.

Конструкційний аспект також отримав підтвердження: використання сучасних моделей цимбал із підсиленими резонансними властивостями дозволило ансамблю досягти більшої стабільності тембрової рівноваги між регістрами, що забезпечує краще ансамблеве злиття й уникає домінування верхнього спектра, характерного для старіших моделей інструмента¹².

Таким чином, результати дослідження засвідчують, що сучасна цимбальна звукова модель у практиці ансамблю «Стожари» є гнучкою, багатофункціональною та формує художню виразність через складну взаємодію спектральних, динамічних і фактурних параметрів.

Висновки. Узагальнення проведеного дослідження дозволяє констатувати, що сучасна цимбальна звукова модель, репрезентована у виконавській практиці ансамблю народної музики «Стожари», постає як багаторівнева акустико-естетична система, сформована на перетині органологічних, виконавських і художньо-інтерпретаційних чинників. Її характер визначається не лише конструкційними параметрами інструмента, але й комплексом виконавських прийомів, які модифікують темброво-динамічний профіль звучання, роблять його гнучким і функціонально варіативним.

Акустичний аналіз засвідчив, що для сучасних українських цимбал властиві виразна спектральна яскравість, стійка середньочастотна насиченість та динамічно керована форма атаки й затухання, які разом формують своєрідний «пластичний» тембр, здатний адаптуватися до різних стильових та фактурних умов. Синтез цих параметрів забезпечує інструменту можливість інтегруватися у щільну ансамблеву структуру без втрати інтонаційної виразності, а також підсилювати загальну драматургію твору завдяки точній артикуляційній акцентуації.

Естетичний аспект дослідження дав змогу встановити, що темброва специфіка цимбал у «Стожарах» має не лише технічну, але й образотворчу природу. У ритмічних композиціях інструмент виконує функцію енергетичного ядра ансамблевої пульсації, тоді як у ліричних творах переходить до ролі носія м'якого, емоційно забарвленого колориту. Така здатність інструмента змінювати свою образну роль є ключовою рисою сучасної звукової моделі та підтверджує необхідність розглядати цимбали не лише як елемент фактури, але як самостійний художній інтонаційний центр.

Органологічні спостереження засвідчили, що оновлення конструкції інструмента – використання пружніших струн, посиленних резонансних дек та оптимізованого натягу – істотно розширює динамічний діапазон і стабілізує частотну рівновагу між регістрами. Це сприяє кращому ансамблевому злиттю, послаблює ризик надмірної «вершинної» яскравості та надає інструменту додаткових художніх можливостей у широкому динамічному спектрі.

Отримані результати дозволяють зробити узагальнений висновок, що сучасна цимбальна звукова модель у практиці ансамблю «Стожари» не є статичною категорією, а функціонує як динамічна, інтерпретаційно керована система. Її формують взаємодія спектральних і часових параметрів, органологічні особливості інструмента та стильові

¹¹ Теуту І. Транскрипція в українському цимбальному мистецтві: історичний та теоретичний аспекти : автореф. дис. ... канд. мист. Київ, 2016. 19 с.

¹² Баран Т. Концертні цимбали: історико-теоретичний та методологічно-виконавський підходи : дис. ... канд. мистецтвознав. : 17.00.03. НАН України, Інст. мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського. Київ, 2003. 197 с.

настанови колективу. Така модель не лише відтворює традиційні ознаки українського цимбального звучання, але й розширює його межі завдяки новим виконавським технікам, жанровим синтезам і тембровим акцентам, властивим сучасній народно-інструментальній культурі.

Перспективи подальших досліджень полягають у деталізації спектральних характеристик різних моделей українських цимбал, у розширенні кола ансамблів для порівняльного аналізу, а також у застосуванні високоточних інструментальних методів вимірювання, що дозволить уточнити взаємозв'язок між конструкційними інноваціями та еволюцією тембрової естетики інструмента.

Література

1. Баран Т. Концертні цимбали : історико-теоретичний та методологічно-виконавський підходи : дис. ... канд. мистецтвознав. : 17.00.03. НАН України, Інст. мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського. Київ, 2003. 197 с.
2. Ватаманюк Р. Різновиди цимбалів на теренах Західної України. *Науковий збірник. 6-й світовий конгрес цимбалістів*. Львів : Кобзар, 2001. С. 42–44.
3. Гуменюк А. Українські народні музичні інструменти. Київ : Наукова думка, 1967. 243 с.
4. Костенко О. Деякі тенденції використання цимбалів у творчості харківських композиторів. Матеріали міжвузівської науково-методичної конференції професорсько-викладацького складу «Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: мистецтвознавство, педагогіка та виконавство». 2001. Вип. 3. С. 68–78.
5. Кужба М. Цимбали в системі народно-інструментального виконавства України: на пошану Тараса Барана та Олени Костенко. *Народно-інструментальне мистецтво на зламі XX–XXI століть* : збірник матеріалів та тез XV міжнародної науково-практичної конференції (ДДПУ ім. І. Франка, 3 грудня 2021 р.) / редактор-упорядник А. Душний. Дрогобич : По світ, 2021. С. 93–97.
6. Мельничук С. Учитель. Творчий портрет фундатора волинської цимбально-педагогічної школи Романа Скіри : монографічний посібник. Рівне, 2007. 155 с.
7. Теуту І. Транскрипція в українському цимбальному мистецтві: історичний та теоретичний аспекти : автореф. дис. ... канд. мист. Київ, 2016. 19 с.
8. Хай М. Музично-інструментальна культура українців (фольклорна традиція) : дис. ... д-ра наук : 17.00.03, 2008. 619 с.
9. Юрченко О. Жанрово-стильові засади професійного цимбального мистецтва України : автореф. дис. ... канд. мист. Харків, 2015. 18 с.
10. Kretu S. Piese pentru tambal si pian. Chisinau : Lumina, 1990. 140 s.
11. Leach John. The cimbalom. *Music and letters*, 53. 1972. P. 134–142.
12. Nikolaievska Y., Paliy I., Denysenko I., Cherednychenko O., Kuzhba M., Cherniavskiy I., Wang Youjie, Zeng Qian. Style paradigm of the instrumental 85 etude genre. *Ad Alta – Journal of interdisciplinary research*. 2017. Vol. 13. Issue 2 (Special Issue SI). P. 18–25.

Дата першого надходження статті до видання: 12.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 13.03.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу
CC BY 4.0

